FEDERAAL INSTITUUT VOOR DUURZAME ONTWIKKELING

ACTUALISATIE VAN DE FEDERALE GIDS VOOR DUURZAME AANKOPEN

MEDISCHE VERBRUIKSARTIKELEN (2024)

1. TOEPASSINGSBEREIK

Dit document heeft betrekking op medische verbruiksgoederen die omwille van medische en economische redenen doorgaans na gebruik worden weggegooid. In dat geval spreken we van 'single use'. Ze zijn dus bestemd voor gebruik op een patiënt tijdens een enkele ingreep, maar worden in de meeste gevallen niet herwerkt of gebruikt op een andere patiënt[1]. Het gaat bijvoorbeeld om katheters/drains, infuussystemen, producten voor persoonlijke bescherming zoals jassen, handschoenen, mutsen, en producten voor wondverzorging en gips. Instrumentarium van metaal, spuiten en naalden behoren ook tot deze productgroep.

Geneesmiddelen zijn uitgesloten van deze productcategorie.

Relevante CPV-codes:

33140000-3	Medische verbruiksartikelen.

2. RISICO'S

2.1. MENSENRECHTEN EN SOCIALE IMPACT: Gemiddeld

Mensenrechten spelen een belangrijke rol, zowel bij het ontginnen van grondstoffen voor en het produceren van medische verbruiksartikelen als bij de productie van de hulpmiddelen. Dit heeft voornamelijk te maken met de arbeidsomstandigheden en het gebrek aan passende regelgeving in de landen waar grondstoffen ontgonnen worden of de hulpmiddelen geproduceerd worden.

Milieuschade als gevolg van ontginning van bepaalde grondstoffen kunnen een negatieve impact hebben op lokale gemeenschappen. Bovendien staan mensenrechten in deze regio's (Latijns Amerika, China, Indonesië, Pakistan …) vaak sterk onder druk omwille van onzekere arbeidsomstandigheden, lage lonen, vertraagde of niet-betaling van loon, illegale ontslagen, … Ook kinderarbeid, dwangarbeid, fysiek geweld en discriminatie (geslacht, leeftijd, burgerlijke staat, handicap, …) komen geregeld voor in deze sector.[2]

Toch een positieve noot: 'responsible mining'- initiatieven zetten producenten steeds meer aan om inspanningen te leveren die sociale risico's beperken. Voorbeelden zijn *The Alliance for*

[1] https://www.nen.nl/media/PDF/Leidraad_duurzaamheid_medische_hulpmiddelen_Ontwerp.pdf
[2] https://www.mvorisicochecker.nl/

Responsible Mining (ARM), Responsible Minerals Initiative (RMI) of *Initiative for Responsible Mining Assurance (IRMA)*.

In de productieomgeving kunnen sociale inbreuken voorkomen, zoals onzekere arbeidsomstandigheden, inhoudingen van verloning, achterhouden van reisdocumenten van migranten, onbetaalde overuren, afdwingen van onbetaald werk, kinderarbeid en dwangarbeid.[3] Distributiebedrijven voor de verkoop van medische verbruiksmiddelen kunnen ook te maken krijgen met de schending van mensenrechten gerelateerd aan e-commerce: slechte en gevaarlijke arbeidsomstandigheden in distributiecentra. Daarnaast spelen ook schendingen van privacy- en gegevensbescherming een rol: onveilige verwerking van klantgegevens, doorverkopen van klantinformatie zonder toestemming, of diefstal van gegevens door hackers.[4]

Internationale verdragen zijn bedoeld om het risico op schending van mensenrechten onder controle te krijgen. Inschrijvers die willen bijdragen aan duurzaamheid in de zorgsector, zouden daarom een concreet beeld moeten hebben van hoe hun toeleveringsketen omgaat met mensenrechten aan de hand van minstens de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, ILO Declaration on Fundamental principles and Rights and Rights at Work en OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen inzake maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Op 25 juli 2024 is de *Corporate Sustainability Due Diligence* (CS3D) richtlijn (Richtlijn 2024/1760) in werking getreden. Het doel van deze richtlijn is het bevorderen van duurzaam en verantwoord gedrag van bedrijven bij hun activiteiten en in hun wereldwijde waardeketen. De nieuwe regels zullen ervoor zorgen dat bedrijven die onder het toepassingsgebied van de richtlijn vallen, nadelige gevolgen van hun acties binnen en buiten Europa op het gebied van mensenrechten en milieu identificeren en aanpakken. Bijvoorbeeld: betere bescherming van mensenrechten, gezonde werkomgeving, meer transparantie waardoor weloverwogen keuzes kunnen worden gemaakt en beter toegang tot justitie voor benadeelden. De CS3D richtlijn verwijst in art. 31 ook naar mogelijkheden voor aankopers om met de problematiek aan de slag te gaan.

2.2. MILIEU: hoog

De impact van medische verbruiksmaterialen op het milieu is terug te vinden in elke schakel van de productieketen, van ontwerp tot einde gebruik. Risico's voor het milieu zijn voornamelijk gerelateerd aan de ontginning van basismaterialen, het energieverbruik, de CO2-uitstoot en de afval die het eenmalig gebruik van de materialen met zich brengt.

Medische verbruiksmaterialen zijn grotendeels samengesteld uit dezelfde basismaterialen: metaal, tin, grondstoffen voor plastics en textiel (katoen). De ontginning van deze materialen brengt volgens de MVO-risicochecker milieuschade met zich in diverse vormen: bodem- en grondwaterverontreiniging, ontbossing, aantasting van ecosystemen, … In vele ontginnings- en productielanden, zoals India en Pakistan, heerst een hoge waterkwetsbaarheid en zoetwaterschaarste. Daarnaast is de ijzer- en staalindustrie ook verantwoordelijk voor een intensieve CO2-uitstoot met luchtvervuiling als gevolg.

[3] Abuse of labour rights continue at Siam Sempermed medical glove factory in Thailand ; https://www.mensenrechten.nl/actueel/toegelicht/toegelicht/2024/nieuwe-eu-wetgeving-verplicht-grote-bedrijven-mensenrechtenschendingen-tegen-te-gaan;https://www.amnesty.my/2024/04/24/annual-report-2023/;https://www.hrw.org/; https://preview.state.gov/reports/2023-country-reports-on-human-rights-practices/

[4] https://www.amnesty.my/2024/04/24/annual-report-2023/;https://www.hrw.org/ ; https://preview.state.gov/reports/2023-country-reports-on-human-rights-practices/

Wegwerpmaterialen creëren ook een grote afvalberg. De meeste plastics zijn niet afbreekbaar en de vervuiling door plastic afval neemt snel toe. Het overgrote deel van het afval gaat naar afvalstortplaatsen, wordt verbrand of wordt zwerfafval. Bio-afbreekbaar plastic geeft de indruk duurzaam te zijn, maar is niet altijd gewenst in de stroom van recycleerbare plastics. Daardoor kwalificeert het eerder als restafval. Dit heeft een impact op de natuur en de menselijke gezondheid.[5]

3. MARKTRIJPHEID

3.1. CIRCULARITEIT: Gemiddeld

De gezondheidszorg produceert veel afval, waaronder medische verbruiksmiddelen (hierna ook wel vernoemd als 'medische hulpmiddelen'). Ongeveer 80% van het afval uit de gezondheidszorg is ongevaarlijk afval met mogelijkheden voor reductie en recycling. De voorbije decennia werden medische verbruiksgoederen in de zorg steeds populairder, onder meer omwille van voordelen inzake veiligheid van de zorg, lage kostprijs en permanente beschikbaarheid.[6]

De voordelen van het gebruik van wegwerpmateriaal ten aanzien van herbruikbare alternatieven is een afweging die zorgvuldig moet worden gemaakt. Omdat de markt blijft innoveren, zijn er ondertussen verschillende toepassingen van circulariteit mogelijk. Hier zijn verschillende technieken voor handen:

- bestaande voorraad screenen op wat nog bruikbaar is als grondstof voor nieuwe producten om ongebruikte voorraad aan te wenden alvorens nieuwe wordt aangekocht.
- operatielinnen, operatieschorten van hoogwaardig textiel hergebruiken.
- medische instrumenten steriliseren om hergebruik toe te laten.
- medisch materiaal met naderende vervaldatum aanbieden op een marktplaats voor apothekers en groothandelaars.
- wondverzorging aan de hand van pleisters gemaakt van bamboe of biologisch katoen in plaats van reguliere plastic houdende pleisters (zie infra – Inzicht in circulariteit).
- vaten van gerecycleerd plastic voor opvang van risicohouden medisch afval.
- Raamovereenkomsten voor duurzame huur van linnen en werkkledij.[7]

Het Nederlandse Platform Duurzaamheid & Medische Hulpmiddelen geeft aan dat volgende afwegingen tussen eenmalig en hergebruik kunnen gemaakt worden[8]:

Gebruiksgemak: medische hulpmiddelen voor eenmalig gebruik lijken makkelijker in gebruik. Alternatieven die in de circulaire ketens terecht zouden kunnen komen zouden meer logistiek en controlemechanismen vragen. Maar ook voor de logistieke inzameling en verwerking van eenmalig gebruikte producten vraagt een grondige interne organisatie. Het opzetten van dergelijke inzamel en verwerkingssystemen bepaalt dan ook of meer ingezet kan worden op

[5] https://www.mvorisicochecker.nl/
[6] https://www.health.belgium.be/sites/default/files/uploads/fields/fpshealth_theme_file/reducing_sup_in_medicine_and_healthcare.pdf
[7] https://aankopen.vlaanderen-circulair.be/nl/leerhub/zorg
[8] https://www.nen.nl/media/PDF/Leidraad_duurzaamheid_medische_hulpmiddelen_Ontwerp.pdf. Bijkomende inspiratie over circulariteit in de zorgsector is te vinden in *Recucure – Een roadmap naar slimme herbruikbare kwaliteitszorg*:https://indd.adobe.com/view/publication/800511cc-c325-437b-a225-de7f9bd44723/eu4k/publication-web-resources/pdf/Recure_Finaal.pdf

eenmalig of meervoudig gebruik. Voorkeuren, gewoontes en het vertrouwen van gebruikers blijken een grote rol te spelen in de bereidheid om meer herbruikbare hulpmiddelen te gebruiken. Desondanks blijkt de belangstelling en het bewustzijn van de noodzaak aan verduurzamingsacties wel duidelijk aanwezig te zijn bij zorgverleners.

Infectiepreventie komt vaak als argument ter promotie van wegwerpmateriaal naar voor (Sherman et al., 2018). Het is echter nodig om na te gaan in welke gevallen het argument m.b.t. infectiepreventie voldoende belangrijk is en in welke gevallen niet.

Kosten: vaak wordt gedacht dat hulpmiddelen voor eenmalig gebruik goedkoper zijn dan herbruikbare medische hulpmiddelen. Volgens een aantal studies blijkt dit niet altijd het geval, wanneer je de hele levensduur van het hulpmiddel in rekening neemt. (Demoulin et al., 1996, McGain et al., 2017, Vozzola et al.,2018). De *total cost of ownership* moet evenwel nog verder onderzocht worden, hierbij verwijzen we ook naar de studie van UZ Gent[9].

Gedrag: eenmalig gebruik van medische hulpmiddelen lijkt toe te nemen. Bijvoorbeeld: weggooien van handschoenen in geval van kamerwissel waarbij na betreden van een andere ruimte nieuwe handschoenen worden gebruikt. **Interne evaluaties kunnen echter onderzoeken in welke gevallen dit echt nodig is en in welke gevallen niet.**

Ecologische effecten: het gebruik van medische hulpmiddelen voor eenmalig gebruik kan nadelige ecologische effecten hebben. Het is daarom belangrijk om de ecologische impact goed in kaart te brengen doorheen de levenscyclus van de goederen. Vlaanderen Circulair lanceerde in september 2023 een projectoproep om innovatieve projecten in de circulaire zorg te ondersteunen. Het nodigt hierbij partnerschappen van lokale overheden, ondernemingen, onderzoeksinstellingen en organisaties uit om experimenteer-, demonstratie- en disseminatieprojecten in te dienen, die zich focussen op het verminderen van materiaalgebruik in de (medische) verzorging[10].

Organisaties die veel gebruik maken van medische verbruiksartikelen kunnen de milieueffecten van deze producten ook onderzoeken in het kader van een intern milieubeheerssysteem (bijvoorbeeld EMAS of ISO 14.001). Op die manier kan de problematiek globaal binnen de ganse bedrijfsvoering afgewogen worden met het oog op systematische vermindering van milieueffecten (zie ook 4.2.).

3.2. SOCIALE ECONOMIE: Laag

Bepaalde delen van de productieketen, zoals verpakking, transport en afvalverwerking, kunnen worden uitgevoerd door de sociale economie. Diverse platformen van de Vlaamse, Brusselse en Waalse overheid tonen de weg naar erkende sociale economie-bedrijven. Bijvoorbeeld:

- In Brussel: https://economie-emploi.brussels/entreprises-sociales-recherche
- In Vlaanderen:

[9] https://www.health.belgium.be/sites/default/files/uploads/fields/fpshealth_theme_file/reducing_sup_in_medicine_and_healthcare.pdf

[10] https://vlaanderen-circulair.be/nl/aan-de-slag/gerichte-call-circulaire-zorg-2023

https://www.socialeeconomie.be/nl/databank?province=All&city_or_postal_code=&working_form=All&activities=41&s=

- In Wallonië:
  https://conso.economiesociale.be/?t=titres-services

Door de aard van het werk is het mogelijk om te werken met laaggeschoolden, mensen met een beperking of mensen die moeilijk aansluiting vinden tot de arbeidsmarkt.

4. DUURZAMER AANKOOPBELEID

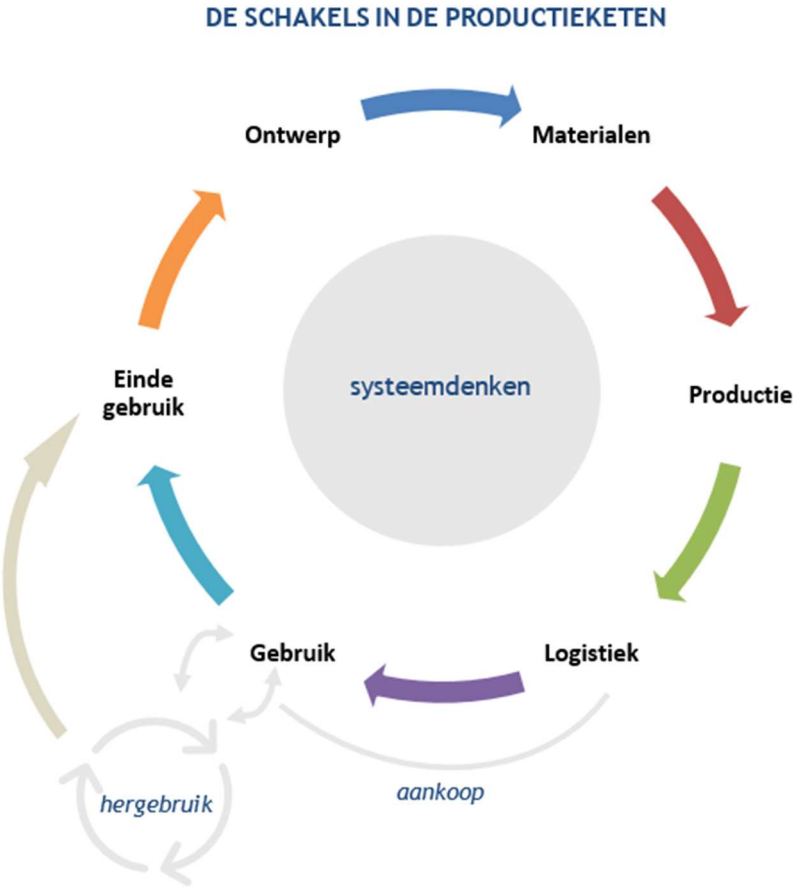
In dit hoofdstuk worden een aantal niet-exhaustieve suggesties gedaan voor de invoering van duurzamere aankooppraktijken. Een reeks selectiecriteria, technische specificaties, gunningscriteria en prestatievoorwaarden zijn geselecteerd als goede praktijken.

4.1. INZICHT IN CIRCULARITEIT

In elke schakel van de levenscyclus van medische verbruikersgoederen kunnen stappen en initiatieven voor een duurzaam aankoopbeleid genomen worden.

Visueel ziet de levenscyclus van medische verbruiksgoederen er als volgt uit[11]:

[11] Bron: Vlaanderen Circulair, Flanders DC

4.1.1. Ontwerp van het medisch hulpmiddel

Tijdens de ontwerpfase van het medisch hulpmiddel heeft de keuze van de grondstof(fen) een aanzienlijke impact op de duurzaamheid van het hulpmiddel. Frequent gebruikte grondstoffen zijn: plastic, metaal, glas, biologisch afbreekbaar plastic, bio plastic, gerecycleerde grondstoffen.

Verschillende elementen beïnvloeden het duurzaam karakter van het hulpmiddel[12]:

- De **materiaalkeuze**:
  Staal/metalen: het mijnen en bewerken van **staal/metaal** voor eenmalig instrumentarium heeft een grote milieu-impact en bevat ook sociale risico's.
  Plastics worden gemaakt van onder meer aardolie en vereisen ook energie bij de productie ervan. Gerecycleerd plastic is doorgaans een ecologisch duurzamere keuze en stimuleert de circulaire economie. Bio plastics maken geen gebruik van fossiele grondstoffen en worden vervaardigd uit biologische grondstoffen zoals zetmeel of polymelkzuur. Bio plastic verstoort wel het recyclageproces. Bio plastic voor enkelvoudig gebruik dat nadien naar verbranding gaat, is daarom een betere keuze dan virgin plastics[13].
  Materiaal voor wondverzorging en persoonlijke bescherming wordt vaak gemaakt van katoen. Ook katoen weegt door in elke milieu-impactcategorie. *Biologisch* katoen kan tot 91% minder water verbruiken ten aanzien van reguliere katoenteelt, afhankelijk van het

[12] https://www.nen.nl/media/PDF/Leidraad_duurzaamheid_medische_hulpmiddelen_Ontwerp.pdf
[13] Virgin plastics zijn kunststoffen die direct als grondstoffen vanuit de chemische industrie afkomstig zijn

type water en de aangewende landbouwtechnieken. De grond raakt daarom minder uitgeput en kan voor meerdere gewassen gebruikt worden. Het telen van biologisch katoen verbruikt bovendien tot 62% minder energie en heeft dus een lagere CO2-uitstoot.[14]
Bamboepleisters worden in de medische sector aanzien als een duurzame optie: bamboe is een snel groeiende, hernieuwbare bron, heeft weinig water nodig en is vrij van pesticiden. Bamboe is bovendien biologisch afbreekbaar, bevat antibacteriële eigenschappen en is hypoallergeen. Er zijn echter ook ecologische risico's verbonden aan bamboe, zoals ontbossing, potentiële monoculturen die de bodem uitputten, watergebruik en erosie in regio's met waterbronnen die onder druk staan. Ook sociale risico's, zoals slechte arbeidsomstandigheden, zijn niet uitgesloten. De keuze voor bamboepleisters moet dus afgewogen worden tegenover pleisters gemaakt van (gerecycleerde/bio) plastic.[15]

Tip: meer informatie over duurzame verpakkingen kunt u terugvinden in de fiches verpakkingen op www.gidsvoorduurzameaankopen.be

Tip: U kan de marktpartij in een markt verkennende fase vragen om de herkomst van grondstoffen en materialen van elk artikel te documenteren. U kan bijkomend informeren of de marktpartij bepaalde materialen na gebruik terugneemt of recycleert. Eventueel kunnen hier positieve scores in het kader van gunningscriteria aan gekoppeld worden.

Tip: Voor aankopen van medische hulpmiddelen die plastics bevatten kan u kiezen voor hulpmiddelen gemaakt van een duurzamere soort plastic (gerecycleerde plastic, bio plastic).

Tip: Voor aankopen van materiaal voor wondverzorging en persoonlijke bescherming kan u de meest duurzame pleisters overwegen.

Tip: U kan de marktpartij ook vragen naar de processen om de ecologische inspanningen (en dus ook deze gerelateerd aan circulariteit) te controleren.

- Het **aantal verschillende soorten grondstoffen** die nodig zijn voor het produceren van het hulpmiddel:
  Hoe minder verschillende soorten er nodig zijn, hoe eenvoudiger het recyclageproces doorgaans. De **hoeveelheid grondstof** (massa) aangewend in het productieproces per hulpmiddel speelt ook een rol. Wanneer een product met minder grondstoffen gemaakt wordt, daalt daarmee ook de milieu-impact ten aanzien van datzelfde product gemaakt met meer materialen. Tot slot speelt **schaarste van de aangewende grondstoffen** een rol in het kader van grondstofuitputting. Hoe schaarser de grondstof hoe nadeliger.

[14] https://sustainablefashiongiftcard.nl/hoe-duurzaam-is-biologisch-katoen/#:~:text=Het%20biologisch%20katoen%20verbruikt%2091,stevigheid%2C%20zachtheid%20en%20de%20verfbaarheid; https://cosh.eco/nl/artikelen/biologisch-katoen; https://www.waterfootprint.org/; https://www.un-ihe.org/; https://www.wur.nl/; https://textileexchange.org/; Organic Cotton and the Environment | The Organic Center (organic-center.org)
[15] https://snakeye.com/eco-friendly-medical-supplies/bamboo-based-medical-supplies/; https://environmentalevidencejournal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13750-022-00286-8

Tip: U kan in een markt verkennende fase bij de marktpartij informeren naar de samenstelling van de producten en de hoeveelheid gebruikte grondstoffen.

4.1.2. *Productie van het medisch hulpmiddel*

De manier waarop materialen verwerkt worden tot een product heeft ook een impact op het duurzaam karakter van het hulpmiddel. Denk aan de efficiëntiegraad van de productieprocessen, de hoeveelheid energie nodig voor de productie, de hoeveelheid afval die ontstaat.

Tip: U kan bij de marktpartij informeren naar de productieprocessen, de manier waarop energie wordt opgewekt (vb. hernieuwbare energie) voor het productieproces en op welke manier afval wordt verwerkt.

4.1.3. *Verpakkingsmateriaal*

Medische hulpmiddelen worden voornamelijk verpakt in kunststof en karton. Voor verpakking zijn diverse circulaire mogelijkheden, zoals duurzame materiaalkeuze, het vermijden van oververpakking, recycleerbare verpakkingen, ...
Verschillende Scandinavische overheidsdiensten hebben in 2022 de handen in elkaar geslagen in een studie rond milieu- en klimaatgevolgen van verpakking van medische producten. Het Engelstalige rapport Nordic Criteria for More Sustainable Packaging for Healthcare Products bevat ook verschillende criteria die gebruikt kunnen worden in overheidsopdrachten.
Meer informatie rond deze problematiek is ook te vinden in de productfiche “Verpakking” op www.gidsvoorduurzameaankopen.be

4.1.4. *Distributie en verkoop*

Bij de distributie en verkoop is voornamelijk het transport van ruwe grondstoffen, losse componenten en het afgewerkte product doorslaggevend. De wijze van transport (schip, trein, vrachtwagen, vliegtuig), opslag (gecontroleerde atmosfeer en temperatuur) en de afstand draagt bij aan de milieu-impact van de medische hulpmiddelen, net als het volume dat een product inneemt (incl. verpakking).

Meer informatie over de leveringsmogelijkheden is te vinden in de productfiche “Transport” op www.gidsvoorduurzameaankopen.be

4.1.5. Gebruik, hergebruik en einde gebruik

In de gebruiksfase hebben zowel de hoeveelheid aangekochte producten, hun houdbaarheid en herbruikbaarheid een impact.

Tip: Een goede analyse van de juiste medische hulpmiddelen die nodig zijn, de hoeveel die nodig is en aankoop van een correcte hoeveelheid, kan ervoor zorgen dat vervallen, onjuist materiaal of teveel aangekocht materiaal niet ongebruikt bij het afval terecht komt. Hiervoor kunnen vooraf de nodige studies uitgevoerd worden.

Bovendien is het belangrijk om het hergebruik van medische hulpmiddelen ook effectief mogelijk te maken. Hergebruik is slechts interessant als de medische hulpmiddelen ook voldoende cycli kunnen doorlopen. Een herbruikbaar hulpmiddel na gebruik in de afvalzak gooien, zou een verlies zijn van waardevolle materialen. Dit vergt ook een aanpassing van personeel. Overstappen naar hergebruik vereist een goede communicatie over het belang van

hergebruik, hoe de hulmiddelen veilig herbruikt kunnen worden en op welke manier men na gebruik met het hulpmiddel moet omgaan.

4.2. MILIEUBEHEERSYSTEMEN

Overheidsinstanties beschikken, net zoals vele andere organisaties en bedrijven, in sommige gevallen over een eigen milieubeheersysteem. Een dergelijk beheersysteem regelt minimaal volgende punten:

- de uitgangspunten voor het milieubeleid van de organisatie.
- de concrete maatregelen die de organisatie heeft genomen of zal nemen om de milieueffecten van de bedrijfsprocessen die verband houden met de uitvoering van de opdracht te verminderen of te voorkomen, ten minste met betrekking tot [te specificeren].
- hoe de bovenstaande milieuaspecten van de organisatie worden gecontroleerd en opnieuw beoordeeld met het oog op voortdurende verbetering.
- hoe aandacht wordt besteed aan het bewustzijn en de competentie van de werknemer(s) en leverancier(s) bij het omgaan met de milieuaspecten die relevant zijn voor deze opdracht.
- hoe de naleving van de milieuwetgeving die van toepassing is op de gevraagde dienst(en) wordt gewaarborgd.

Verificatie van het milieubeheersysteem verloopt via een ISO 14001-certificaat, EMAS-certificaat, het Brussels Label Ecodynamische Onderneming of gelijkwaardig.

Tip: Verwijs naar het milieubeheerssysteem (ISO 14.001, EMAS, Label Ecodynamische Onderneming,...) binnen de organisatie van de aankoopdienst. De werkprocessen binnen zulk een milieubeheerssysteem sturen ook de behoeften die bepaald worden in het aankoopproces (bijvoorbeeld m.b.t. afvalsortering, maximaal hergebruik van artikelen, controle op labels, interne sensibilisatie en vorming, ...).

4.3. SOCIALE EN DUURZAME BEHEERSYSTEMEN

De SA8000-norm is een veelgebruikte standaard, gericht op de arbeidsomstandigheden binnen de onderneming en/of in de productieketen. Het is een generieke standaard voor alle bedrijven in alle landen en is gebaseerd op onder meer de normen van International Labour Organization (ILO) en de universele verklaring van de rechten van de mens. SA8000 stelt normen voor sociale duurzaamheid, management en monitoring. De validatie van de naleving van de SA8000 normen leidt tot het verkrijgen van het SA8000 certificaat. Social Accountability International (SAI) heeft de standaard in 1997 in nauwe samenwerking met het bedrijfsleven, vakbonden en mensenrechtenorganisaties ontwikkeld.

https://sa-intl.org/programs/sa8000/

Het Business Social Compliance Initiative (BSCI) is een initiatief van bedrijven die zich inzetten voor betere arbeidsomstandigheden in hun wereldwijde toeleveringsketen. BSCI biedt een gemeenschappelijke gedragscode en een stappenplan aan bedrijven dat op alle sectoren en productielanden van toepassing is. BSCI valt nu onder de organisatie Amfori.

https://www.amfori.org/en

ISO 26000 over Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) is ook van toepassing. In tegenstelling tot de hierboven genoemde certificeringen is deze niet certificeerbaar. Het biedt echter wel richtlijnen voor het niveau van duurzaamheid van de dienstverlener.
https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html

4.4. GEBRUIK VAN MILIEULABELS VOOR PRODUCTEN

Labels voor producten kunnen gebruikt worden als bewijsvoering van de regelgeving overheidsopdrachten op voorwaarde dat zij overeenstemmen met de ISO-norm 14.024 (type-1 milieulabels). Labels die vermeld worden op www.gidsvoorduurzameaankopen.be voldoen aan dit criterium.

Labels kunnen als criterium het gebruik van natuurlijke ingrediënten, de afwezigheid van schadelijke bestanddelen, gerecycleerde of recycleerbare verpakking, energie-efficiënte productie en/of de afwezigheid van luchtvervuiling binnenshuis stellen.

Nordic Swan Ecolabel is een milieukeurmerk dat wereldwijd wordt gebruikt voor veel verschillende productgroepen. Ondanks dat Nordic Swan Ecolabel zich niet specifiek op ziekenhuizen richt, heeft het wel criteria opgesteld voor het duurzaam produceren van 'Disposable bags, tubes and accessories for health care'.

https://www.nordic-swan-ecolabel.org/

Andere belangrijke kwaliteitskeurmerken (afhankelijk van de verschillende verbruiksartikelen) zijn Global Organic Textile Standard, Fair Trade, Fair Trade Ecocert, EU Ecolabel.

4.5. MILIEU en SOCIAAL: KWALITATIEVE SELECTIECRITERIA

Selectiecriteria hebben geen betrekking op de inhoud van de inschrijving, maar op het vermogen van potentiële inschrijvers om de opdracht uit te voeren. Ze kunnen niet alleen betrekking hebben op de economische en financiële capaciteit van de inschrijver, maar ook op zijn technische en professionele vaardigheden.

Daarnaast beschikken verschillende overheidsdiensten zelf over een EMAS certificaat, een ISO 14.001 certificaat of het Brussels Label Ecodynamische Onderneming. Zij verwijzen vaak in hun bestek naar hun milieubeheerssysteem en vestigen de aandacht van dienstverleners op het belang van milieuaspecten voor de aanbestedende overheid. Zij verwachten dan ook dat dienstverleners in de uitvoering van opdrachten effectief rekening houden met hun intern milieubeleid.

Milieubeheersysteem
De inschrijver beschikt over een eigen milieubeheersysteem. Een dergelijk beheersysteem regelt minimaal volgende punten: • de uitgangspunten voor het milieubeleid van de organisatie. • de concrete maatregelen die de organisatie heeft genomen of zal nemen om de milieueffecten van de bedrijfsprocessen die verband houden met de uitvoering van de opdracht te verminderen of te voorkomen, ten minste met betrekking tot [door aankoper verder te preciseren]:

- hoe de bovenstaande milieuaspecten van de organisatie worden gecontroleerd en opnieuw worden beoordeeld met het oog op voortdurende verbetering.
- hoe aandacht wordt besteed aan het bewustzijn en de competentie van de werknemer(s) en leverancier(s) bij het omgaan met de milieuaspecten die relevant zijn voor deze opdracht.
- hoe de naleving van de milieuwetgeving die van toepassing is op de gevraagde dienst(en) wordt gewaarborgd.

Mogelijke bewijsmiddelen
- ISO 14001-certificaat, EMAS-certificaat, Brussels label Ecodynamische Onderneming of gelijkwaardig
- Verklaring dat milieubescherming (inclusief de bovengenoemde aandachtspunten) een structureel onderdeel is van de bedrijfsactiviteiten, bevestigd door een onafhankelijke auditor of een (geaccrediteerde) certificeerder wiens expertise kan worden aangetoond
- Of gelijkwaardig.

Productlocaties

Een mogelijk selectiecriterium betreft de productlocaties. De productielocaties van leveranciers zijn gecertificeerd volgens een erkende norm voor milieubeheer.

Mogelijke bewijsmiddelen
- ISO 14001, EMAS
- Label Brusselse Ecodynamische Onderneming
- Of een gelijkwaardige norm.

Voor duurzame bedrijfsvoering in Nederland kan inspiratie gevonden worden in de Milieuthermometer Zorg[16].

Sociaal managementsysteem

Een managementsysteem voor sociale duurzaamheid in de keten is gericht op het beheersen en verbeteren van prestaties op vlak van de sociale risico's doorheen de toeleveringsketen van de organisatie, met focus op de plaats van productie. Indien u aan de uitvoerder vraagt om een sociaal managementsysteem voor te leggen (of op te starten) heeft u de garantie dat de risico's in kaart worden gebracht (transparantie) en dat de organisatie streeft naar een continue verbetering van de sociale risico's in de keten.

Mogelijke bewijsmiddelen

Bekende managementsystemen voor sociale duurzaamheid op de Europese markt zijn BSCI en SA8000. U kan eventueel ook verwijzen naar het bredere ISO 26000 voor maatschappelijke verantwoordelijkheid, maar deze norm is niet certificeerbaar.

4.6. MILIEU: TECHNISCHE SPECIFICATIES

De technische specificaties hebben betrekking op de inhoud van het aanbod en meer specifiek op de kenmerken waaraan medische verbruiksartikelen moeten voldoen. Hiervoor kunnen

[16] https://milieuplatformzorg.nl/milieuthermometer/

normen of labels worden gebruikt, zowel om de technische specificaties vast te leggen als om aan te tonen dat eraan is voldaan.

Aanbestedende diensten kunnen ook het initiatief m.b.t. de bepaling van ecologische verbruiksartikelen overlaten aan de indieners door te verwijzen naar een functionele vraag voor milieuverantwoorde medische verbruiksartikelen.

Veiligheid van de medische verbruiksartikelen is van primair belang.
Medische verbruiksartikelen zijn vaak samengesteld uit meerdere bestanddelen en stoffen. De PRIO-tool van het Zweedse Chemie Agentschap, KEMI, helpt aankopers om gevaarlijke stoffen op te sporen en te vervangen door alternatieven. Dit ten voordele van werknemers, patiënten en milieu. Daarnaast heeft de opsporing een positief effect op de recycleerbaarheid en de evolutie richting een non-toxische circulaire economie.[17]

Inschrijvers kunnen gevraagd worden om de herkomst van grondstoffen en materialen te documenteren en de toeleveringsketen van de producten in kaart te brengen. Als de goederen verpakt zijn kan de leverancier gevraagd worden om een eventueel retoursysteem of eigen systeem voor de eindverwerking van de verpakking te documenteren.

4.7. MENSENRECHTEN: UITVOERINGSCRITERIA

Uitvoeringsvoorwaarden die de nodige informatie verzamelen over mensenrechten kunnen aangewend worden in aanbestedingsprocedures:

- Inschrijvers kunnen een **ethische clausule** worden opgelegd waarbij deze zich verbindt met een verklaring op eer om gedurende de volledige uitvoering van de opdracht en doorheen de volledige toeleveringsketen toe te zien op de naleving van de 5 basisnormen van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO):
  - **verbod op dwangarbeid** (conventie nr. 29 betreffende de gedwongen of verplichte arbeid, 1930, en nr. 105 betreffende de afschaffing van de gedwongen arbeid, 1957).
  - het **recht op vakbondsvrijheid** (conventie nr. 87 betreffende de vrijheid tot het oprichten van vakverenigingen en de bescherming van het vakverenigingsrecht, 1948).
  - het **recht van organisatie en collectief overleg** (conventie nr. 98 betreffende het recht van organisatie en collectief overleg, 1949).
  - het **verbod op discriminatie inzake tewerkstelling en verloning** (conventie nr. 100 betreffende de gelijke beloning, 1951, en nr. 111 betreffende discriminatie (beroep en beroepsuitoefening), 1958).
  - het **respecteren van de minimumleeftijd voor kinderarbeid** (conventie nr. 138 betreffende de minimumleeftijd, 1973), en het verbod op de ergste vormen van kinderarbeid (conventie nr. 182 over de ergste vormen van kinderarbeid, 1999)
- Inschrijvers kunnen gevraagd worden:
  - rapporten voor te leggen van **'Code of Conduct/Modern Slavery'** audits die niet ouder zijn dan twee jaar oud en uitgevoerd door een onafhankelijke derde partij volgens gevestigde methoden zoals SA8000, SMETA IV-pijler, BSCI of een gelijkwaardige methode. Deze rapporten bevatten meer specifiek informatie omtrent bedrijven, leveranciers en individuen doorheen de volledige

[17] https://www.kemi.se/prioguiden/english/start

toeleveringsketen die de aanbestedende overheid moet toelaten na te gaan waar, hoe en door wie de gewenste producten en diensten geproduceerd worden.[18]
- welke maatregelen ter mitigatie van de in de audit vastgestelde risico's genomen werden en deze toe te lichten.[19]
- naar hoe het management team geïnformeerd wordt over risico's omtrent gedwongen arbeid of moderne slavernij en naar hun betrokkenheid in het beslissingsproces.[20]
- In het kader van de uitvoering van de opdracht vastgestelde wanttoestanden te corrigeren.

4.8. MILIEU: GUNNINGSCRITERIA

Gunningscriteria kunnen worden gebruikt als hefboom om innovatie op het gebied van duurzame ontwikkeling te stimuleren. De wetgeving inzake overheidsopdrachten maakt het mogelijk om naast de prijs verschillende kwalitatieve criteria, waaronder criteria met betrekking tot duurzaamheid, op te nemen in het gunningsproces.

Inschrijvers kunnen gevraagd worden naar het productgewicht per eenheid. De eenheid met de laagste gewichtswaarde ontvangt de hoogste score, mits de kwaliteit gehandhaafd blijft. Dit wordt onder meer geopperd door Healthcare without harm (HCWH) in een voorstel rond criteria voor onderzoekshandschoenen[21]. Belangrijk hierbij is dat er een algemeen aanvaarde standaard beschikbaar is die de algemene kwaliteit van het product moet garanderen. Voor handschoenen kan er bijvoorbeeld verwezen worden naar EN 455.

Tip: Indien er een gunningscriterium rond productgewicht opgenomen wordt, is het aangewezen dit niet te laag te waarderen tegenover het gunningscriterium prijs. Anders kan het criterium zijn rol niet spelen.

Indien de inschrijver kan aantonen dat de in het product aanwezige (conflict)mineralen in de toeleveringsketen op verantwoorde wijze worden ontgonnen, wordt dit hoger gewaardeerd. Het gaat om (conflict)mineralen als kobalt, tantaal, tin, wolfraam en goud.[22]

Inschrijvers kunnen bovendien gevraagd worden naar hun mogelijkheid tot levering van de producten via emissie-vrij transport en dit zodoende te documenteren.

Voorbeeld van goede praktijk federale overheid:

Verschillende federale raamovereenkomsten moedigen inschrijvers aan om een lijst met zo veel mogelijk milieugelabelde producten (type-1) voor te stellen. Inschrijvers krijgen dan steeds meer punten al naar gelang hun product meerdere ecolabels bevat. Via rekenbladen kunnen zij daarbij zelf snel de verhouding ecologie/prijs onderzoeken van elke van de aangeboden producten. Daarnaast wordt ook af en toe gevraagd om een plan van aanpak rond circulaire

[18] https://europe.noharm.org/sites/default/files/documents-files/7002/2022-01-21_FINAL_Sustainable-procurement-criteria-gloves.pdf
[19] https://europe.noharm.org/sites/default/files/documents-files/7002/2022-01-21_FINAL_Sustainable-procurement-criteria-gloves.pdf
[20] https://europe.noharm.org/sites/default/files/documents-files/7002/2022-01-21_FINAL_Sustainable-procurement-criteria-gloves.pdf
[21] https://europe.noharm.org/sites/default/files/documents-files/7002/2022-01-21_FINAL_Sustainable-procurement-criteria-gloves.pdf
[22] https://www.mvoocriteria.be/nl/webtool?criterion=59#//7/1//nl

economie aan de offerte toe te voegen, een document dat beoordeeld wordt in het kader van de gunning. Dit plan verwijst o.a. naar de behandeling, monitoring en rapportering(certificering) van afvalstromen. Verder wordt gevraagd naar inspanningen m.b.t. duurzame logistiek en transport, samenwerkingen met bedrijven uit de sociale economie, interne klimaatvriendelijke bedrijfsvoering van de dienstverlener, inspanningen rond herstellingen enz.

De kwaliteitsscore verwijst dan o.a. naar aangeboden ecolabels, de invulling van het plan circulaire economie en andere duurzame elementen;

4.9. TUSSENTIJDSE RAPPORTAGE EN KPI'S[23]

De aanbestedende dienst geeft aan dat de milieu- en sociale initiatieven die in de aanbesteding zijn vastgelegd, inspanningen van de inschrijver zullen vergen, terwijl ze hem ook een concurrerend economisch voordeel bieden ten opzichte van andere gegadigden. Deze verbintenissen moeten tijdens de uitvoering van de opdracht effectief worden nagekomen. De inschrijver moet zich dan ook bereid verklaren om jaarlijks met de aanbestedende dienst corrigerende maatregelen te bespreken en vast te stellen met betrekking tot de [door de aankoper nader te bepalen] prestatieindicatoren (KPI) betreffende sociale en milieuaspecten.

Voorbeelden:

- Technisch advies en inspecties ter plaatse
- Effectieve implementatie van het milieu- en/of het sociaal beheersysteem
- Werkelijke consumptie van producten met een milieukeur
- Inspanningen bijhouden om producten en verpakkingen te verminderen, hergebruiken en recyclen.

De naleving van deze indicatoren moet betrekking hebben op de volledige periode van de opdracht.

5. Aanvullende informatie[24]

- Gids voor duurzame aankopen
- Green Deal 013 Duurzame zorg
- Standaardclausules duurzame overheidsopdrachten
- Leefmilieu.brussels : Modelbestekken, clausules en nuttige documenten voor duurzame overheidsopdrachten
- Adoption de la stratégie de la commande publique responsable

[23] https://europe.noharm.org/sites/default/files/documents-files/7002/2022-01-21_FINAL_Sustainable-procurement-criteria-gloves.pdf
[24] Niet-exhaustief overzicht